

Тэкст

§ 2. Тэкст і яго асноўныя прыметы. Падтэмы тэксту. Ключавыя (апорныя) словы і сказы ў тэксце

7. Дапоўніце выказванні.

... — гэта выказванне, у якім сказы звязаны па сэнсе і граматычна.

Сказы ў тэксце аб'яднаны тэмай і асноўнай думкай.

... — гэта тое, пра што гаворыцца ў тэксце.

... — гэта тое галоўнае, што выказаў аўтар у тэксце. Яна перадае адносіны аўтара да напісанага, яго ацэнку падзей ці з'яў.

Да тэксту можна падабраць У ім могуць быць выказаны як тэма тэксту, так і яго асноўная думка.

Раскажыце, што вы ведаеце пра тэкст. Чым ён адрозніваецца ад асобных сказаў?

8. Вызначце, якія з загалоўкаў перадаюць тэму, а якія — асноўную думку. Абгрунтуйце сваё меркаванне.

«Летні дзень», «Дары лесу», «Слаўны сын з Полацка», «Шчодрыя дары лесу», «Летні дзень год корміць», «Падарожжа па родным краі», «Ніколі не забудзем!», «Родная зямля», «Любіць і шанаваць родную зямлю».

9. Разгледзьце схемы спосабаў сувязі сказаў у тэксце. Якая са схем адпавядае паслядоўнаму спосабу, а якая — паралельнаму? Раскажыце, як звязваюцца сказы ў тэксце пры паслядоўнай сувязі, паралельнай сувязі.

1)

1

2

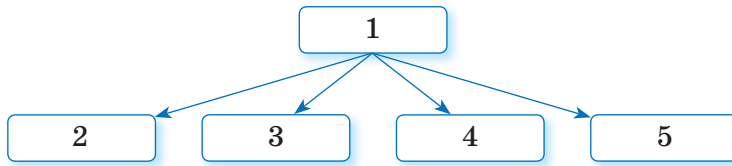

3

4

2)

10. Ці можна назваць прыведзенае выказванне тэкстам? Чаму?
Спішыце, правільна афармляючы пачатак і канец кожнага сказа.

Увосень на пустцы побач са школай дзеці пасадзілі каштаны саджанцы былі маладыя і тонкія, таму ўсю зіму дзеці перажывалі, ці не змерзнуць яны, ці прымуцца і вясной на ўсіх шасці дрэўцах з’явіліся вялікія, радасна-зялёныя лісточкі каштаны прыняліся былая пустка стала вельмі ўтульным і вясёлым месцам *(Паводле Г. Пшонік).*

● Назавіце прыметы тэксту і дайце ім характарыстыку (пры неабходнасці карыстайцеся табліцай).

Асноўныя прыметы тэксту	Характарыстыка прымет тэксту
Тэматычнае адзінства	Усе сказы і часткі тэксту раскрываюць яго тэму і асноўную думку
Паслядоўнасць	У тэксце думка развіваецца паслядоўна, кожны новы сказ дапаўняе і працягвае змест тэксту
Звязнасць	Сказы ў тэксце звязаны паміж сабой з дапамогай паслядоўнага ці паралельнага спосабу сувязі. Пры паслядоўным спосабе думка перадаецца паслядоўна, кожны наступны сказ звязаны з папярэднім, раскрывае і дапаўняе яго; пры паралельным спосабе ўсе сказы раскрываюць і дапаўняюць змест першага сказа
Разгорнутасць	Наяўнасць у тэксце некалькіх падтэм, з дапамогай якіх раскрываецца (разгортваецца) тэма
Завершанасць	Тэкст лічыцца завершаным, калі ў ім цалкам раскрыта тэма (з пазіцыі аўтара)

11. Прачытайце заглавак тэксту. Ці можна па ім вызначыць тэму тэксту? Як вы думаеце, пра што можа быць тэкст?

Не чытаючы, прагледзьце тэкст і паспрабуйце па выдзеленых словах здагадацца, пра што ён.

Кацяня і Тузік

Па цёмнай дарозе ў халоднае дажджлівае надвор'е ішло **маленькае кацяня^с**. Было яму так **холадна і страшна**, што слёзы самі каціліся з вочак. **Кацяня завярнула ў** першы двор **вёскі і вырашыла тут значаваць**. Аблюбавала для начлегу **пустую сабачую будку**. Так прайшла ноч.

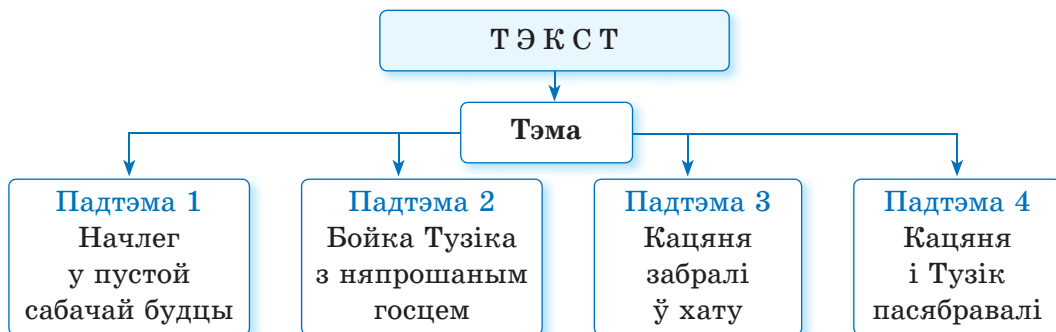
Уранку, як толькі ўзышло сонейка, настрой кацяняці палепшыўся. Яно ўжо хацела парадавацца новаму дню, але тут **з'явіўся Тузік**. Ён адразу **накінуўся** на няпрошанага гасця. Падняўся такі піск і вэрхал, што з хаты **выбеглі гаспадары**. І што яны ўбачылі? Тузік круціўся вакол сябе, каб схапіць зубамі кацяня, якое ўчапілася за яго хвост і матлялася на ім, нібы шарык.

Дзядуля з цяжкасцю разняў забіяк. Пакрыўджаны сабака **забіўся ў будку**, а **бабуля забрала кацяня ў хату**. **Гаспадары накармілі і напайлі** яго, пасадзілі на печ пагрэцца. Ад удзячнасці кацяня завуркатала.

Так і **засталася яно жыць^ф** у бабулі з дзядулем. Праз некаторы час **кацяня з Тузікам пасябравалі**. Нават елі з адной міскі (*Паводле Г. Нічыпаровіч*).

Прачытайце тэкст, вылучаючы голасам выдзеленыя словы. Ці адпавядае змест тэксту вашым меркаванням пра яго? Як вы думаеце, чаму так адбылося?

Разгледзьце схему раскрыцця тэмы і асноўнай думкі тэксту.

Раскажыце, колькі падтэм выкарыстаў аўтар для таго, каб раскрыць тэму. Ці супадаюць яны з абзацамі?

Назавіце апорныя (ключавыя) словы ў кожнай падтэме. Ці дапамагаюць яны зразумець сэнс тэксту?

Апорныя (ключавыя) словы — гэта словы, якія перадаюць асноўную інфармацыю тэксту. Гэта могуць быць асобныя словы ці спалучэнні слоў і нават цэлыя сказы.

12. Запішыце сказы ў такой паслядоўнасці, каб атрымаўся тэкст. Устаўце прапушчаныя літары, раскрыйце дужкі.

1. Бабуля сабралася ў госці. 2. Стасік ноч..у захацеў малака, пазваў бабулю, але яна не адгукнулася. 3. Тут да дзя..ей зале(з/с) у ложка кот Кузьма і заспяваў знаёмую ціхую песню. 4. Калі ўнукі Стасік і Наталка заснулі, бабуля ціхен..ка пайшла (з/с) хаты. 5. Стасік спалоха..ся і пабудзіў Наталку. 6. Дзе..і супакоіліся і зноў заснулі. 7. Раніцай бабуля дала кожнаму па вялікім кавалку пірага, і ко..іку дала за тое, што ён пільнаваў дзя..ей і ім не было страшна (*Паводле В. Віткі*).

§ 3. Паглыбленне паняцця пра апавяданне, апісанне і разважанне

13. Вызначце, які з тэкстаў з'яўляецца апавяданнем, які — апісаннем, а які — разважаннем. Сваё меркаванне абгрунтуйце.

I. Аднаго разу малы Францішак надумаў зрабіць сабе пячатку. Акуратна выразаў на дошчачцы літары, а пасля ўзяў з печы сажы, змяшаў са шмальцам* і густа намазаў пячатку. А пасля прыклаў яе да тонкага беласнежнага абруса, што ляжаў на сталё.

Які жах! Замест прыгожых літар стаялі нейкія незразумелыя знакі. Каб схваць надпіс, Францішак хуценька перавярнуў абрус. I — о цуд! Пасярод стала́ цяпер зграбна красавалася па-стараславянску выпісанае — настаўнік жа заўсёды хваліў Францішка за пісьмо — слова **СКОРИНА** (*Паводле А. Клышкі*).